

Keszi Tamás

A vatyai kultúra temetkezése Nagykarácsonyban (Fejér megye)

A lelőhely leírása

2000. október 25-én, szerdán délelőtt Horváth Ágoston, Nagykarácsony (1. ábra) község polgármestere értesítette az Intercisa Múzeumot, hogy előző nap a temető mellett – miközben sírhantmagasításhoz földet ástak – urnasírt találtak.

Az urna a nagykarácsonyi temető DK-i sarka mellett került elő (2. ábra, EOVSz 45-313 számú lapon szélesség: 629,27, hosszúság: 168,65, 0393/2 helyrajzi szám), a ravatalozótól D-i irányban kb. 53 méterre (3. ábra).

Az urna melletti temetőrészbe jelenleg nem temetkeznek, a temetőtől K-re és D-re eső területen a továbbiakban földmunkát nem végeznek.

A leletek leírása¹

Az urna (4. ábra, l. sz.: 2001.1.1.) homokkal és kerámia-törmelékkel soványított, kézzel formált. Csonka kúp alakú alsó fele lekerekítve kapcsolódik gömbölyded vállához, legnagyobb kiszélesedése valamivel a test közép-vonala fölé esik. Tölcsér alakú nyaka hiányzik. A 14,2 cm átmérőjű, szabályos kör alakban futó törésvonal alapján a nyak és a váll nem ívelten kapcsolódott egymáshoz, hanem élesen megtörve; a két rész kapcsolódási vonalát körbefutó árok tette hangsúlyosabbá. Vállára támaszkodó szalagfülének csak a csonkja maradt meg. Az edényhasán egyszeres, helyenként háromszoros árok fut körbe, melyből egymást háromszög és rombusz alakban metsző, öt vonalból álló vonalkötegek indulnak ki ferdén lefelé. Talpa kissé profilált. Rétegesen átégett, színe sötétszürke, helyenként vörösszürke. Jelenlegi magassága 32,5 cm, legnagyobb átmérője 36,5 cm, fenék-átmérője 9,8–10 cm, falvastagsága 6–7 mm.

A kiásott és el nem szállított földben találtuk meg az urnát borító *svéd sisak* alakú tál töredékeit (5. ábra, l. sz.: 2001.1.2.). (A föld nagy részét még a találás napján elhordták a mai sírokra, így azt nem tudtuk átvizsgálni.) Anyaga homokkal soványított, gömbszelet alakú testéhez a kihajló perem éles törésvonallal kapcsolódik. A törésvonalon egymástól azonos távolságra elhelyezett négy bütyök található, melyeket háromszoros félkörív övez alulról, ezektől szintén hármass vonalköteg indul a tál feneke felé, melyet a párhuzamok alapján talán omphalos díszített. A bütykök között csúcsukkal lefelé mutató háromszögek vannak, melyek egyik oldalát az említett törésvonal alkotja, a másik kettőt kétszeres árok. A csúcsok alatt három-három lencse alakú, benyomott dísz van egy vonalban. Rétegesen átégett, vöröses szürke.

Tamás Keszi

A burial of the Vaty culture in Nagykarácsony (Fejér county)

Description of the site

Ágoston Horváth mayor of Nagykarácsony village (Fig. 1) reported to the Intercisa Museum in the morning of October 25, 2000 that the previous day an urn grave had been found beside the cemetery, while digging earth for a burial mound.

The urn was found beside the SE corner of the cemetery of Nagykarácsony (Fig. 2, on sheet EOVSz 45-313, latitude: 629.27, longitude 168.65, lot registry number: 1393/2) about 53 metres south of the mortuary (Fig. 3).

The cemetery parcel next to the urn is not used to date, and no further earth movement is expected in the area E and S of the cemetery.

Description of the finds¹

The hand-thrown urn (Fig. 4, inv. no: 2001.1.1) was tempered with sand and pottery fragments. The frustum-shaped lower part joins the globular shoulder in a rounded profile. The largest width is somewhat above the middle of the body. The funnel-shaped neck is missing. Judged from the carination running around in a regular circle and measuring 14.2 cm in diameter, the neck and the shoulder did not meet in an arch but in a sharp break, which was emphasised by a groove running around at the junction. Only the butt of the band handle has been preserved on the shoulder. A simple, at some places a triple groove runs around the belly of the vessel, from which bunches of lines start obliquely downwards intersecting each other in triangular and diamond shapes. The foot is somewhat profiled. It baked through in layers, its colour is dark grey, at some spots reddish grey. Its present height is 32.5 cm, the largest diameter is 36.5 cm, the diameter of the bottom is 9.8 – 10 cm, the wall thickness is 6-7 mm.

We found the fragments of the *Swedish-helmet-shaped bowl* in the earth, which was dug out but not transported (Fig. 5, inv. no: 2001.1.2). (Most of the earth was transported to the graves the day the finds were discovered, so we could not examine it.) It was tempered with sand, the outverted rim joined the globe segment-shaped body with a sharp break. Four knobs are evenly distributed on the carination, which are bordered by triple semicircles from below. Another bunch of three lines starts from them toward the bottom of the bowl, which could be ornamented by an omphalos according to the analogues. Triangles pointing downwards can be seen between the knobs so that one side of the triangle is the line of the

1 A rajzokat Haraszti Gabriella, az Intercisa Múzeum restaurátora, a fotókat Keszi Tamás készítette.

1 The drawings were made by Gabriella Haraszti restorer in the Intercisa Museum, the photos were made by Tamás Keszi.

A tál töredékes, feneke hiányzik. Átmérője 17 cm, falvastagsága 6–7 mm.

A tálat a temetkezési szokásoknak megfelelően fennkelve helyezték az urna szájára.² A szokások mellékletek közül hiányzott az urnába vagy mellé, esetleg a tálba helyezett kis bögre, valamint az urnát beborító nagyobb tál, de ez nem számít rendkívüli jelenségnek.

A hamvak közt talált csonttöredékek méretei arra utalnak, hogy gyermeket temettek az urnába. Az egyik csontlemezen megfigyelhető zöldes elszíneződés talán vékonyabb bronztárgytól származik, mely a tűzben teljesen elpusztult.

A leletek datálása

Az **egyfülű, plasztikus dísz nélküli urna** legközelebbi párhuzamai: Alpár-Várdomb³, Csanytelek-Palé 51., 59. sír⁴, Dunakeszi-Kopolya⁵, Dunaújváros-Duna-dűlő 37., 777., 830., 885. sír⁶, Izsák⁷, Kelebia 6., 58., 88., 102., 112., 120. sír⁸, Lovasberény⁹, Lovasberény-János-hegy, Südi József szőlője l, n, t, 2. sír¹⁰, Soroksár¹¹, Százhalombatta-Alsó szőlők 8., 13. sír.¹²

Párosával induló, egymást háromszög és rombusz alakban metsző vonalkötegek: Alpár-Várdomb¹³, Cegléd-Öregszőlők¹⁴, Csanytelek-Palé 51. sír¹⁵, Csongrád-Vidre-sziget 6. gödör¹⁶, Dunaújváros-Duna-dűlő 33., 37., 57., 364., 694., 732., 857. sír¹⁷, Kelebia 25., 32., 34. sír¹⁸, Lovasberény-János-hegy, Südi József szőlője b, k, l, z sír¹⁹, Lovasberény-Szűz-vár²⁰, Soroksár²¹, Százhalombatta-Alsó szőlők 1a, 5., 10. sír²², Újhartyán-Vatya.²³

Lapos svéd sisak alakú tál: Alpár-Várdomb²⁴, Baks-Homokbánya²⁵, Csanytelek-Palé 40/b sír²⁶, Dunakeszi-

carination, the other two sides are double grooves. There are three lentil-shaped impressed ornaments arranged in a straight line under the points of the triangles. It baked through in layers, its colour is reddish grey. The bowl is fragmentary, the bottom is missing. Its diameter is 17 cm, the wall thickness is 6–7 mm.

The bowl was probably placed with the bottom downwards on the mouth of the urn as it was customary at the burial rite.² From the customary grave furniture, the small cup placed inside or beside the urn, perhaps in the bowl, and the larger bowl covering the urn were missing, which, however, is not an extraordinary phenomenon.

The measurements of the bone fragments found among the ashes imply that a child was buried in the urn. The greenish discolouration on a bone lamella perhaps came from a thin bronze object that perished in the fire.

Dating of the finds

The closest analogues of the **one-handed urn without plastic ornaments** are the following: Alpár-Várdomb³, Csanytelek-Palé graves nos 51 and 59⁴, Dunakeszi-Kopolya⁵, Dunaújváros-Dunadűlő graves nos. 37, 777, 830, 885⁶, Izsák⁷, Kelebia graves nos. 6, 58, 88, 102, 112, 120⁸, Lovasberény⁹, Lovasberény-János-hegy, József Südi's vineyard l, n, t, grave no. 2¹⁰, Soroksár¹¹, Százhalombatta-Alsó szőlők grave nos. 8., 13.¹²

Bunches of lines starting in pairs and intersecting each other in triangular and diamond shapes: Alpár-Várdomb¹³, Cegléd-Öregszőlők¹⁴, Csanytelek-Palé grave no. 51¹⁵, Csongrád-Vidre-sziget pit no. 6¹⁶, Dunaújváros-Dunadűlő graves nos. 33, 37, 57, 364, 694, 732, 857¹⁷, Kelebia graves nos. 25, 32, 34¹⁸, Lovasberény-János-hegy, József Südi's vineyard graves b, k, l, z¹⁹,

2 Ritkábban ugyan, de előfordul, hogy a kisebb tálat szájával lefelé helyezik az urna nyakába, pl. Adony-Plébániakert 1., 13. sír (JUNGBERT 1985, 73., Abb. 2.)
3 BÓNA-NOVÁKI 1982, 54, 67, XLI. tábla 2
4 LŐRINCZY-TROGMAYER 1995, 55, 17. kép 4; 55, 18. kép 2
5 KOVÁCS 1989, 47, Abb. 1. 7
6 VICZE 2001, 170, Plate 118. 4; 191, Plate 165. 8; 180, Plate 166. 7; Plate 170. 4
7 BÓNA 1975, Tafel 79. 4
8 BÓNA 1975, 66, Tafel 59. 3; 61. 4, 7; 64. 2; 62. 1, 6
9 BÓNA 1975, Tafel 52. 7
10 PÓSTA 1897, 310–312, 12. ábra; 312, 15. ábra; 315, 22. ábra; 316, 27. ábra.
11 HAMPEL 1886, LXXVII. tábla 7
12 POROSZLAI 1990, 208, 5. kép 13; 211, 7. kép 3
13 BÓNA-NOVÁKI 1982, 52, 67, VI. tábla 13; 55, 67, XII. tábla 6
14 TARI 1992, 7. tábla 2; 10. tábla 5; 20. tábla 7, 8
15 LŐRINCZY-TROGMAYER 1995, 55, 17. kép 4
16 G. SZÉNÁSZKY 1977, 19, 19. kép 6–7
17 VICZE 2001, 171, Plate 117. 6; 170, Plate 118. 4; Plate 181. 1; 125, Plate 32. 5; Plate 176. 1; Plate 182. 3; 192, Plate 168. 5
18 BÓNA 1975, 66, Tafel 74. 3; 60. 6; 66. 11
19 PÓSTA 1897, 308, 4. ábra; 310, 10. ábra; 310–312, 12. ábra – a rajz pontatlan, a tényleges díszítést a szöveg írja le; 316, 25. ábra
20 MISKE 1898, 319–320, 1. ábra; I. tábla VII, X
21 HAMPEL 1886, LXXVII. tábla 3
22 POROSZLAI 1990, 203, 3. kép 1; 208, 4. kép 2; 208, 6. kép 5
23 KADA 1909, 128, III. tábla 6
24 BÓNA-NOVÁKI 1982, 50, 78, XLIV. tábla 2; 60, 78, XXI. tábla 7, XLV. tábla 3; 60, 78, XXI. tábla 8
25 P. FISCHL-KISS-KULCSÁR 1999, 80, 6. kép 10; 80, 47. kép 6
26 LŐRINCZY-TROGMAYER 1995, 54, 15. kép 3

2 It rarely occurs that the smaller bowl is placed on the neck of the urn with the mouth facing downwards, e.g. in grave no. 13 at Adony-Plébániakert 1 (JUNGBERT 1985, 73., Abb. 2.)
3 BÓNA-NOVÁKI 1982, 54, 67, plate XLI. 2
4 LŐRINCZY-TROGMAYER 1995, 55, fig. 17. 4; 55, fig. 18. 2
5 KOVÁCS 1989, 47, Abb. 1. 7
6 VICZE 2001, 170, Plate 118. 4; 191, Plate 165. 8; 180, Plate 166. 7; Plate 170. 4
7 BÓNA 1975, Tafel 79. 4
8 BÓNA 1975, 66, Tafel 59. 3; 61. 4, 7; 64. 2; 62. 1, 6
9 BÓNA 1975, Tafel 52. 7
10 PÓSTA 1897, 310–312, fig. 12. 312, fig. 15, 315, fig. 22; 316, fig. 27
11 HAMPEL 1886, plate LXXVII. 7
12 POROSZLAI 1990, 208, Fig. 5. 13; 211, fig. 7. 3
13 BÓNA-NOVÁKI 1982, 52, 67, plate VI. 13; 55, 67, plate XII. 6
14 TARI 1992, plate 7. 2; plate 10. 5; plate 20. 7, 8
15 LŐRINCZY-TROGMAYER 1995, 55, fig. 17. 4
16 G. SZÉNÁSZKY 1977, 19, fig. 19. 6–7
17 VICZE 2001, 171, Plate 117. 6; 170, Plate 118. 4; Plate 181. 1; 125, Plate 32. 5; Plate 176. 1; Plate 182. 3; 192, Plate 168. 5
18 BÓNA 1975, 66, Tafel 74. 3; 60. 6; 66. 11
19 PÓSTA 1897, 308, fig. 4. 310, fig. 10.; 310–312, fig. 12 – the drawing is inaccurate, the ornament is correctly described in the text; 316, fig. 25

Kopolya²⁷, Dunaújváros-Duna-dűlő 469., 482. sír²⁸, 184., 499. sír²⁹, 830. sír³⁰, Lovasberény-Szűz-vár³¹, Solymár-Mátyás-domb³², Százhalombatta-Alsó szőlők 10. sír³³, Százhalombatta-Földvár III. szint, I/B gödör.³⁴

Koncentrikus félkörívvel alulról árkolt bütyök: Alpár-Várdomb³⁵, Baks-Homokbánya³⁶, Cegléd-Öregszőlők³⁷, Csanytelek-Palé 16., 22., 23., 40/b, 44, 50. sír³⁸, Csépa-Csipsárdal³⁹, Csongrád-Vidre-sziget 8. sír⁴⁰, Dunaújváros-Duna-dűlő 96., 151., 164., 273., 503., 555., 561., 584., 610., 617., 639., 640., 663., 664., 668., 670., 748., 768., 784., 830., 849., 1157. sír⁴¹, Kelebia 9., 23., 33., 41. sír⁴², Lovasberény-János-hegy, Südi József szőleje b sír⁴³, Soroksár⁴⁴, Százhalombatta-Alsó szőlők 9. sír⁴⁵, Százhalombatta-Földvár III. szint, I/B gödör, szórvány⁴⁶, Tószeg-Laposhalom⁴⁷, Törtel-Kőrösi út 4. sír illetve szórvány⁴⁸, Újhartyán-Vatya.⁴⁹

A díszítés speciális változata, amikor az árkolástól vonalköteg indul az edény feneké felé. Ezt láthatjuk a nagykarácsonyi tálon kívül a már említett törteli 4. sír táljánál,

Lovasberény-Szűz-vár²⁰, Soroksár²¹, Százhalombatta-Alsó szőlők graves nos. 1a, 5., 10²², Újhartyán-Vatya.²³

Flat, Swedish-helmet-shaped bowl: Alpár-Várdomb²⁴, Baks-Homokbánya²⁵, Csanytelek-Palé grave no. 40/b²⁶, Dunakeszi-Kopolya²⁷, Dunaújváros-Dunadűlő graves nos. 469, 482²⁸, graves nos. 184, 499²⁹, grave no. 830³⁰, Lovasberény-Szűz-vár³¹, Solymár-Mátyás-domb³², Százhalombatta-Alsó szőlők grave no. 10³³, Százhalombatta-Earthen Fort level III, pit I/B.³⁴

Knobs bordered by a concentric semicircle from below: Alpár-Várdomb³⁵, Baks-Homokbánya³⁶, Cegléd-Öregszőlők³⁷, Csanytelek-Palé graves nos. 16, 22, 23, 40/b, 44 and 50³⁸, Csépa-Csipsárdal³⁹, Csongrád-Vidre-sziget grave no. 8⁴⁰, Dunaújváros-Duna-dűlő graves nos. 96, 151, 164, 273, 503, 555, 561, 584, 610, 617, 639, 640, 663, 664, 668, 670, 748, 768, 784, 830, 849, 1157⁴¹, Kelebia graves nos. 9, 23, 33, 41⁴², Lovasberény-János-hegy, József Südi's vineyard grave b⁴³, Soroksár⁴⁴, Százhalom-

- 27 Kovács 1989, 53, Abb. 8. 1
28 VICZE 2001, 159, Plate 92. 7; 159, Plate 102. 1 - a Vatya II periódusból származó „prototípusok”, melyeket még nem díszítenek bütyök
29 VICZE 2001, 167, Plate 108. 1; 167, Plate 112. 2 - a Vatya II és III közötti átmenetre sorolt sírok, a tálak bütyök nélküliek
30 VICZE 2001, 183, Plate 166. 6 - árkolt bütyökkel díszített
31 MISKE 1898, 321-322, 7. ábra; 322, 8. ábra
32 ENDRÓDI 1984, 114, 3. kép 1
33 POROSZLAI 1990, 208, 5. kép 1
34 Kovács 1969, 162, 3. kép 5
35 BÓNA-NOVÁKI 1982, 50, 78, XLIV. tábla 2; 50, 78, XLIV. tábla 3; 50, 78, XXXII. tábla 2; 51, 73, XXVIII. tábla 6; 51, 73, XXIX. tábla 2-3; 51, 73, V. tábla 1-3; 51, 78, IV. tábla 3; 51, 80, III. tábla 8, XXVII. tábla 4; 52, 78, VII. tábla 5; 59, 73, XVIII. tábla 5, XLV. tábla 1; 59, 80, III. tábla 2; 60, 78, XXI. tábla 7, XLV. tábla 3; 60, 78, XXI. tábla 8; 60, 78, XXI. tábla 10; 60, 78, XLV. tábla 3
36 P. FISCHL-KISS-KULCSÁR 1999, 80, 6. kép 10; 83, 59. kép 5; 84, 28. kép 1; 86, 33. kép 1, 2; 88, 61. kép 4; 89, 43. kép 8
37 BÓNA 1975, Tafel 43. 1, 2, 6, 9; 45. 1, 9; 46. 7; TARI 1992, 21. tábla 9, 10, 22. tábla 6, 7, 8; 31. tábla 6
38 LÓRINCZY-TROGMAYER 1995, 52, 11. kép 5; 52, 12. kép 1; 52, 12. kép 3; 54, 15. kép 3; 54, 16. kép 4; 55, 17. kép 2
39 HAMPEL 1896, 21, 22. kép
40 G. SZÉNÁSZKY 1977, 25, 26. kép 8 - itt három lineárisan elhelyezett lencse alakú dísz választja el a vonalkötegeket
41 VICZE 2001, 196, Plate 145. 1 - pontokkal kombinálva; Plate 143. 3; 196, Plate 146. 11; 196, 191, Plate 147. 6-7; 183, Plate 147. 1; 196, Plate 147. 12; 196, Plate 149. 3; 196, Plate 153. 10; 195, Plate 172. 7; 177, 196, Plate 155. 8; 195, Plate 157. 6; 196, Plate 157. 2; 196, Plate 159. 2 - a körívtől vonalköteg indul; 195, Plate 160. 6; Plate 160. 2; Plate 161. 5; 183, Plate 163. 1; 183, Plate 164. 3 - utóbbi kettőnél a körívektől pontokkal lezárt vonalkötegek indulnak ki; 195, Plate 165. 1; 183, Plate 166. 6; Plate 167. 2; 196, Plate 172. 4
42 BÓNA 1975, Tafel 65. 5, 8; 66. 5; 65. 11
43 PÓSTA 1897, 308, 4. ábra
44 HAMPEL 1886, LXXVII. tábla 4
45 POROSZLAI 1990, 208, 5. kép 10 - a leírás szerint, mert a rajzon nem látszik árkolás
46 Kovács 1969, 162, 3. kép 5; 166, 4. kép 1 - a félkörívet mindkét esetben pontozás egészíti ki
47 MOZSOLICS 1952, 38, Taf. II. 3 (pontokkal kombinálva), 11; Taf. III. 12, 13
48 Kovács 1974, 40, 2. ábra 7; 40, 3. ábra 10; Kovács 1977, 54, Abb. 4. 4
49 BÓNA 1975, Tafel 30. 11; 31. 1; 32. 1, 2; 38. 5, 6

- 20 MISKE 1898, 319-320, fig. 1; plate I. VII, X
21 HAMPEL 1886, plate LXXVII. 3
22 POROSZLAI 1990, 203, fig. 3. 1; 208, fig. 4. 2; 208, fig. 6. 5
23 KADA 1909, 128, plate III. 6.
24 BÓNA-NOVÁKI 1982, 50, 78, plate XLIV. 2; 60, 78, plate XXI. 7, plate XLV. 3; 60, 78, plate XXI. 8
25 P. FISCHL-KISS-KULCSÁR 1999, 80, fig. 6. 10; 80, fig. 47. 6
26 LÓRINCZY-TROGMAYER 1995, 54, fig. 15. 3
27 Kovács 1989, 53, Abb. 8. 1
28 VICZE 2001, 159, Plate 92. 7; 159, Plate 102. 1 - "prototypes" from the Vatya period II, which were not yet ornamented with knobs
29 VICZE 2001, 167, Plate 108. 1; 167, Plate 112. 2 - graves dated from the transition between Vatya II and III, the bowls do not have knobs
30 VICZE 2001, 183, Plate 166. 6 - ornamented by a channelled knob
31 MISKE 1898, 321-322, fig. 7; 322, fig. 8
32 ENDRÓDI 1984, 114, fig. 3. 1
33 POROSZLAI 1990, 208, fig. 5. 1
34 Kovács 1969, 162, fig. 3. 5
35 BÓNA-NOVÁKI 1982, 50, 78, plate XLIV. 2; 50, 78, plate XLIV. 3; 50, 78, plate XXXII. 2; 51, 73, plate XXVIII. 6; 51, 73, plate XXIX. 2-3; 51, 73, plate V. 1-3; 51, 78, plate IV. 3; 51, 80, plate III. 8, plate XXVII. 4; 52, 78, plate VII. 5; 59, 73, plate XVIII. 5, plate XLV. 1; 59, 80, plate III. 2; 60, 78, plate XXI. 7, plate XLV. 3; 60, 78, plate XXI. 8; 60, 78, plate XXI. 10; 60, 78, plate XLV. 3
36 P. FISCHL-KISS-KULCSÁR 1999, 80, fig. 6. 10; 83, fig. 59. 5; 84, fig. 28. 1; 86, fig. 33. 1, 2; 88, fig. 61. 4; 89, fig. 43. 8
37 BÓNA 1975, Tafel 43. 1, 2, 6, 9; 45. 1, 9; 46. 7; TARI 1992, plate 21. 9, 10, plate 22. 6, 7, 8; 3 plate 1. 6
38 LÓRINCZY-TROGMAYER 1995, 52, fig. 11. 5; 52, fig. 12. 1; 52, fig. 12. 3; 54, fig. 15. 3; 54, fig. 16. 4; 55, fig. 17. 2
39 HAMPEL 1896, fig. 21, 22.
40 G. SZÉNÁSZKY 1977, 25, fig. 26. 8 - here three linearly arranged lentil-shaped ornaments separate the bunches of lines
41 VICZE 2001, 196, Plate 145. 1 - combined with dots; Plate 143. 3; 196, Plate 146. 11; 196, 191, Plate 147. 6-7; 183, Plate 147. 1; 196, Plate 147. 12; 196, Plate 149. 3; 196, Plate 153. 10; 195, Plate 172. 7; 177, 196, Plate 155. 8; 195, Plate 157. 6; 196, Plate 157. 2; 196, Plate 159. 2 - a bunch of line starts from the semicircle; 195, Plate 160. 6; Plate 160. 2; Plate 161. 5; 183, Plate 163. 1; 183, Plate 164. 3 - bunches of lines closed by dots start from the semicircles at the latter two items; 195, Plate 165. 1; 183, Plate 166. 6; Plate 167. 2; 196, Plate 172. 4
42 BÓNA 1975, Tafel 65. 5, 8; 66. 5; 65. 11
43 PÓSTA 1897, 308, fig. 4
44 HAMPEL 1886, plate LXXVII. 4

a csongrád-vidreszigeti 8. sírnál, a ceglédi tálak többségénél, egyes dunaújvárosi edényeken, egy újhartyáni tálnál.

Hegyével lefelé mutató, vonalkötegből alkotott háromszög: Baks-Homokbánya⁵⁰, Budapest-Rákospalota⁵¹, Dunakeszi-Kopolya⁵², Dunaújváros-Duna-dűlő 552. sír⁵³, Ócsa⁵⁴, Százhalombatta-Földvár II. szint.⁵⁵

Lineárisan elhelyezett három pont vagy lencse alakú dísz: Budapest-Rákospalota⁵⁶, Cegléd-Öregszőlők⁵⁷, Csanytelek-Palé 11., 22., 30., 44., 50., 68. sír⁵⁸, Csongrád-Vidre-sziget 8. sír, 3. gödör, 29. gödör⁵⁹, Dunakeszi-Kopolya⁶⁰, Dunaújváros-Duna-dűlő szám nélküli sír, 117., 191., 546., 559., 562., 567., 611., 664., 675., 777., 830., 883., 1109. sír⁶¹, Dunaújváros-Kosziderpadlás II. edényelet⁶², Ercsi⁶³, Kelebia 122. sír⁶⁴, Kerekegyháza⁶⁵, Kunszentmiklós⁶⁶, Lovasberény-Mihályvár⁶⁷, Mogyoród⁶⁸, Lovasberény-Szűz-vár⁶⁹, Nagykálló-Telekoldal⁷⁰, Pákozdi-Várhegy⁷¹, Solymár-Mátyás-domb⁷², Soroksár⁷³, Soroksár-Várhegy⁷⁴, Százhalombatta-Alsó szőlők 1a, 3., 5., 9., 19. sír⁷⁵, Százhalombatta-Földvár⁷⁶, Százhalombatta-Földvár I, II., III. szint⁷⁷, Törtel-Kőrösi út 5. sír.⁷⁸

- 50 P. FISCHL-KISS-KULCSÁR 1999, 84, 29. kép 9
 51 HAMPEL 1886, LXXXVI. tábla 1, HAMPEL 1892, 125; MOZSOLICS 1967, 110, 157, Abb. 34, Taf. 59, 32 – a háromszögek csúcsánál egy illetve három pont
 52 KOVÁCS 1989, 51, Abb. 4. 6 – a háromszögek csúcsainál egy-egy pont
 53 VICZE 2001, 170, Plate 123. 8
 54 VÁSÁRHELYI 1897, 1. kép
 55 POROSZLAI 2000, 22, Plate IX. 7 – a motívum alulról keretez egy bütyköt; Plate XI. 2 – 2. gödör a háromszög csúcsánál pont; XXVIII. 4 – 10. gödör, a háromszögek csúcsainál pontok
 56 HAMPEL 1886, LXXXVI. tábla 1, HAMPEL 1892, 125; MOZSOLICS 1967, 110, 157, Abb. 34 – háromszögek csúcsánál
 57 BÓNA 1975, Tafel 44. 5; 45. 12 – háromszögek csúcsainál; TARI 1992, 11/A tábla 1; 13. tábla 1; 14. tábla 12
 58 LŐRINCZY-TROGMAYER 1995, 51, 10. kép 4; 52. 12. kép 4; 53. 16. kép 10; 54. 16. kép 4; 55. 17. kép 1; 56. 20. kép 4
 59 G. SZÉNÁSZKY 1977, 25, 26. kép 8; 19, 19. kép, 12; 22, 21. kép 4
 60 KOVÁCS 1989, 55, Abb. 7. 7
 61 VICZE 2001, 179, 182, Plate 124. 1; 198, Plate 145. 9; 191, Plate 142. 57 – sraffozott háromszögek csúcsainál; 197, Plate 152. 6; Plate 150. 1; 200, Plate 149. 7; 191, Plate 150. 7 – utóbbi kettő esetében sraffozott háromszögek csúcsainál; 200, Plate 154. 6; Plate 160. 7; Plate 173. 5; 191, Plate 165. 8; 183, Plate 166. 6; 191, Plate 170. 4; 193–194, Plate 171. 15
 62 MOZSOLICS 1957, 132, Abb. 4. 1, 2, 3
 63 BÓNA 1975, Tafel 56. 1
 64 BÓNA 1975, Tafel 70. 30
 65 KOVÁCS 1975, Abb. 3, 14
 66 KOVÁCS 1977, 53, Abb. 4. 4
 67 F. PETRES-BÁNDI 1969, 175, 7. kép 8
 68 KOVÁCS 1978, 217, 1. kép 5, 2. kép 3; 1. kép 4, 2. kép 4; 1. kép 3, 2. kép 5; 1. kép 1, 2. kép 6
 69 MISKE 1898, 320, 4. ábra; 320, 5. ábra; 321, 6. ábra; I. tábla III, V
 70 MOZSOLICS 1967, 152, Taf. 8. 12
 71 MAROSI 1930, 68, 69. kép; 70, 72. kép 2; KOVÁCS 1975, Abb. 3, 17
 72 ENDRŐDI 1984, 5. kép 4 – sraffozott háromszögek csúcsainál; 114, 10. kép 1; 114, 10. kép 4
 73 HAMPEL 1886, LXXXVII. tábla 4
 74 ENDRŐDI-GYULAI 1999, 17, 22, Fig. 8. 5; 17, 22, Fig. 14. 6
 75 POROSZLAI 1990, 203, 3. kép 1, 6; 208, 4. kép 7; 208, 4. kép 2; 208, 5. kép 10; 211, 8. kép 11
 76 KOVÁCS 1975, Abb. 3, 18 – pontokkal kombinálva
 77 POROSZLAI 1992, 153, 181, Abb. 108 – 1989/2. gödör; POROSZLAI 2000, 21, Plate I. 7; VI. 6; 17, Plate XXVII. 2 – 6. gödör; 22–23, Plate XIII. 2 – 14. gödör; XIX. 3
 78 KOVÁCS 1974, 40, 2. ábra 4

batta-Alsó szőlők grave no. 9⁴⁵, Százhalombatta-Earthen Fort, level III, pit I/B, stray find⁴⁶, Tószeg-Laposhalom⁴⁷, Törtel-Kőrösi road grave no. 4 and stray find⁴⁸, Újhartyán-Vatya.⁴⁹

A special variant of the ornament is when a bunch of lines starts from the groove toward the bottom of the vessel. Beside the Nagykarácsony item, it can be observed on the bowl from grave no. 4 of Törtel, at grave no. 8 of Csongrád-Vidrasziget, on the majority of the bowls from Cegléd, on some vessels from Dunaújváros and on a bowl from Újhartyán.

Downward pointing triangle built of bunches of lines: Baks-Sand pits⁵⁰, Budapest-Rákospalota⁵¹, Dunakeszi-Kopolya⁵², Dunaújváros-Duna-dűlő grave no. 552⁵³, Ócsa⁵⁴, Százhalombatta-Earthen Fort level II.⁵⁵

Linearly arranged three dots or lentil-shaped ornament: Budapest-Rákospalota⁵⁶, Cegléd-Öregszőlők⁵⁷, Csanytelek-Palé graves nos. 11, 22, 30, 44, 50, 68⁵⁸, Csongrád-Vidre-island grave no. 8, pit no. 3, pit no. 29⁵⁹, Dunakeszi-Kopolya⁶⁰, Dunaújváros-Duna-dűlő unnumbered grave, graves nos. 117, 191, 546, 559, 562, 567, 611, 664, 675, 777, 830, 883, 1109⁶¹, Dunaújváros-Kosziderpadlás vessel find II.⁶², Ercsi⁶³, Kelebia grave no. 122⁶⁴, Kerekegyháza⁶⁵, Kunszentmiklós⁶⁶, Lovasberény-Mihály-

- 45 POROSZLAI 1990, 208, fig. 5. 10 – according to the description, because the groove cannot be seen in the drawing
 46 KOVÁCS 1969, 162, fig. 3. 5; 166, fig. 4. 1 – the semicircle is completed in both cases with dots
 47 MOZSOLICS 1952, 38, Taf. II. 3 (combined with dots), 11; Taf. III. 12, 13
 48 KOVÁCS 1974, 40, fig. 2. 7; 40, fig. 3. 10; KOVÁCS 1977, 54, Abb. 4. 4
 49 BÓNA 1975, Tafel 30. 11; 31. 1; 32. 1, 2; 38. 5, 6
 50 P. FISCHL-KISS-KULCSÁR 1999, 84, fig. 29. 9
 51 HAMPEL 1886, plate LXXXVI. 1, HAMPEL 1892, 125; MOZSOLICS 1967, 110, 157, Abb. 34, Taf. 59, 32 – one and three dots at the points of the triangles
 52 KOVÁCS 1989, 51, Abb. 4. 6 – a dot at each point of the triangles
 53 VICZE 2001, 170, Plate 123. 8
 54 VÁSÁRHELYI 1897, fig. 1
 55 POROSZLAI 2000, 22, Plate IX. 7 – the motive frames a knob from below; Plate XI. 2 – pit no. 2, a dot at the point of the triangle; XXVIII. 4 – pit no. 10, dots at the points of the triangles
 56 HAMPEL 1886, plate LXXXVI. 1, HAMPEL 1892, 125; MOZSOLICS 1967, 110, 157, Abb. 34 – at the points of the triangles
 57 BÓNA 1975, Tafel 44. 5; 45. 12 – at the points of the triangles; TARI 1992, plate 11/A 1; plate 13. 1; plate 14. 12
 58 LŐRINCZY-TROGMAYER 1995, 51, fig. 10. 4; 52, fig. 12. 4; 53, fig. 16. 10; 54, fig. 16. 4; 55, fig. 17. 1; 56, fig. 20. 4
 59 G. SZÉNÁSZKY 1977, 25, fig. 26. 8; 19, fig. 19, 12; 22, fig. 21. 4
 60 KOVÁCS 1989, 55, Abb. 7. 7
 61 VICZE 2001, 179, 182, Plate 124. 1; 198, Plate 145. 9; 191, Plate 142. 57 – at the points of the hatched triangles; 197, Plate 152. 6; Plate 150. 1; 200, Plate 149. 7; 191, Plate 150. 7 – in the two latter cases at the points of the hatched triangles; 200, Plate 154. 6; Plate 160. 7; Plate 173. 5; 191, Plate 165. 8; 183, Plate 166. 6; 191, Plate 170. 4; 193–194, Plate 171. 15
 62 MOZSOLICS 1957, 132, Abb. 4. 1, 2, 3
 63 BÓNA 1975, Tafel 56. 1
 64 BÓNA 1975, Tafel 70. 30
 65 KOVÁCS 1975, Abb. 3, 14
 66 KOVÁCS 1977, 53, Abb. 4. 4

E két motívum – főleg az előbbi – természetesen megtalálható a korszak bronztárgyain is.⁷⁹

Az *alpári* település a Vatya III korszak végén, a korszak elején keletkezett település.⁸⁰ A *baksi* település a vatyai kultúra III. periódusában jött létre, de a jellegzetes alpári lelettipusok hiányából a leletanyag közlői arra következtettek, hogy lakói előbb elhagyták, mint az alpári telepet.⁸¹ A *csanyteleki* temető a vatyai kultúra utolsó fázisából⁸², a *csongrádi* leletek a kultúra III. periódusából, illetve a korszakból származnak.⁸³ *Dunakeszi-Kopolya* leletanyaga a kerámia- és fémanyag alapján egyaránt a vatyai kultúra kései fázisába sorolható.⁸⁴ A Vatya I periódusba sorolja feldolgozója a *dunaújváros-duna-dűlői* temető 364., a Vatya II-be a 469., 482., a Vatya III periódusba 33., 37., 184., 499., 552., a korai korszakba egy szám nélküli sír, a 503., 748., 768., 830., a kései korszakba a 96., 117., 191., 164., 273., 546., 555., 561., 562., 567., 584., 610., 611., 617., 639., 640., 663., 664., 777., 784., 857., 883., 1109. és 1157. sír leletegyüttesét.⁸⁵ A *dunaújváros-koszideri* II. edénylelet bögréi a középső bronzkor III. periódusának végére – tehát a korszakra – jellemzők.⁸⁶ A *kelebiai* temető sírjainak zöme a Vatya III. periódusra datálható.⁸⁷ A *lovasberény-mihályvári* leleteket a kultúra II. periódusába sorolják a feltárók⁸⁸, *Lovasberény-Szűz-vár* a Vatya III periódusra keltezhető.⁸⁹ A *mogyoródi* edénylelet a vatyai kultúra kései, rákospalotai fázisára datálható, elrejtése a halomsíros kultúra népének megjelenésével hozható összefüggésbe.⁹⁰ A *solymári* leletanyagot a rákospalotai fázis jellegzetes edénytörédei alkotják⁹¹, ugyanerre utal a solymári bronzkincs is.⁹² A *Soroksár-Várhegyen* feltárt leletanyag a vatyai kultúra kései fázisából származik.⁹³ A *százhalombattai* temetőrészt feltárója a vatyai kultúra III. periódusára keltezi, a korszakot nem érte meg⁹⁴, a település I. és II. szintjéről a korszak leletei kerültek elő, a III. szintről korábbi vatyai leletek.⁹⁵ A *tószegi* példányok a második és a harmadik ásonyomból jöttek elő.⁹⁶ A *törteli* sírok a vatyai korszak kései szakaszára datálhatóak, a temetkezések megérik a korszak időszeit is.⁹⁷

vár⁶⁷, Mogyoród⁶⁸, Lovasberény-Szűz-vár⁶⁹, Nagykálló-Telekoldal⁷⁰, Pákozd-Várhegy⁷¹, Solymár-Mátyás-hill⁷², Soroksár⁷³, Soroksár-Várhegy⁷⁴, Százhalombatta-Alsólők graves nos. 1a, 3, 5, 9, 19⁷⁵, Százhalombatta-Earchen Fort⁷⁶, Százhalombatta-Earchen Fort, levels I, II., III⁷⁷, Törtel-Kőrösi Road grave no. 5.⁷⁸

These two motives, especially the former one, can naturally be found on the bronze objects of the period as well.⁷⁹

The *Alpár* settlement was founded at the end of the Vatya III period and the beginning of the Korszak period.⁸⁰ The *Baks* settlement started its existence in period III of the Vatya culture, but the authors of the publication deduced from the lack of the characteristic find types of the Alpár settlement that the inhabitants abandoned it earlier than the Alpár settlement.⁸¹ The *Csanytelek* cemetery came from the last phase of the Vatya culture⁸², the *Csongrád* finds from period III of the culture and from the Korszak period.⁸³ The ceramic material and the metal finds date the *Dunakeszi-Kopolya* site from the late phase of the Vatya culture.⁸⁴ The archaeologists who analysed the cemetery at *Dunaújváros-Dunadűlő* affiliated the finds from grave no. 364 to Vatya I, graves nos. 469 and 482 to Vatya II, graves nos. 33, 37, 184, 499 and 552 to Vatya III, a grave without grave number and graves nos. 503, 748, 768 and 830 to the early Korszak period and graves nos. 96, 117, 191, 164, 273, 546, 555, 561, 562, 567, 584, 610, 611, 617, 639, 640, 663, 664, 777, 784, 857, 883, 1109 and 1157 to the late Korszak period.⁸⁵ The cups of vessel find II of *Dunaújváros-Koszider* are characteristic of the end of period III of the Middle Bronze Age, that is the Korszak period.⁸⁶ The majority of the graves of the cemetery at *Kelebia* can be dated from the Vatya III period.⁸⁷ The

79 Kovács 1989, 65–66

80 Bóna-Novák 1982, 64, 112; 67, 112; 71, 112; 64, 14. jegyzet

81 P. Fischl-Kiss-Kulcsár 1999, 111–112, 125

82 Lőrinczy-Trogmayer 1995, 63, 65

83 G. Szénászy 1977, 31, 37, 46. A Tisza menti lelőhelyek datálása: Bóna 1992, 25–26.

84 Kovács 1989, 65, 69–70

85 Vicze 2001, idézett helyek

86 Mozsolics 1957, 132

87 Bóna 1975, 59; Bóna-Novák 1982, 69, 21. jegyzet; 71

88 F. Petres-Bándi 1969, 175, 177 – náluk „klasszikus” megjelöléssel

89 Bóna 1975, 58

90 Kovács 1978, 221, 222

91 Endrődi 1984, 113, 116

92 Endrődi 1984, 115, 116

93 Endrődi-Gyulai 1999, 17, 24

94 Poroszlai 1990, 213, 214

95 Poroszlai 2000, 16–17; 8–10

96 Mozsolics 1952, 38

97 Kovács 1974, 42–44, 46–47

67 F. Petres-Bándi 1969, 175, fig. 7. 8

68 Kovács 1978, 217, fig. 1. 5, fig. 2. 3; fig. 1. 4, fig. 2. 4; fig. 1. 3, fig. 2. 5; fig. 1. 1, fig. 2. 6

69 Miske 1898, 320, fig. 4; 320, fig. 5; 321, fig. 6; plate I. III, V

70 Mozsolics 1967, 152, Taf. 8. 12

71 Marosi 1930, 68, fig. 69; 70, fig. 72. 2; Kovács 1975, Abb. 3, 17

72 Endrődi 1984, fig. 5. 4 – at the points of the hatched triangles; 114, fig. 10. 1; 114, fig. 10. 4

73 Hampel 1886, plate LXXVII. 4

74 Endrődi-Gyulai 1999, 17, 22, Fig. 8. 5; 17, 22, Fig. 14. 6

75 Poroszlai 1990, 203, fig. 3. 1, 6; 208, fig. 4. 7; 208, fig. 4. 2; 208, fig. 5. 10; 211, fig. 8. 11

76 Kovács 1975, Abb. 3, 18 – combined with dots

77 Poroszlai 1992, 153, 181, Abb. 108 – 1989/pit no. 2; Poroszlai 2000, 21, Plate I. 7; VI. 6; 17, Plate XXVII. 2 – pit no. 6; 22–23, Plate XIII. 2 – pit no. 14; XIX. 3

78 Kovács 1974, 40, fig. 2. 4

79 Kovács 1989, 65–66

80 Bóna-Novák 1982, 64, 112; 67, 112; 71, 112; 64, note 14

81 P. Fischl-Kiss-Kulcsár 1999, 111–112, 125

82 Lőrinczy-Trogmayer 1995, 63, 65

83 G. Szénászy 1977, 31, 37, 46. The dating of the sites on the Tisza: Bóna 1992, 25–26.

84 Kovács 1989, 65, 69–70

85 Vicze 2001, op. cit.

86 Mozsolics 1957, 132

87 Bóna 1975, 59; Bóna-Novák 1982, 69, note 21; 71

Kovács a Rákospalota-fázis meghatározásakor a korszak jellegzetes díszítésének nevezi a százhalombattai és pákozdi ansa lunatás edény, a dunaújvárosi és százhalombattai tálak, a dunaújvárosi bögre díszítését.⁹⁸ A táltípus a Vatyá II periódus vége felé jelenik meg⁹⁹, a Vatyá III periódusban igen gyakoriak különböző típusai, például az árkolt bütykös példányok¹⁰⁰, az Alpár-típusú díszkerámia jellegzetes lelete az ugyancsak árkolt bütykökkel díszített csépai típusú tál.¹⁰¹ A lencse motívum az Alpár-Rákospalota-Koszider időszak karakterisztikus díszítőeleme.¹⁰²

A fentieket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a nagykarácsonyi temetkezésre a Vatyá III korszakban illetve a koszideri korszakban kerülhetett sor, talán ennek első szakaszában, mivel a formai párhuzamok zömmel ebből az időszakból származnak. A temető kiterjedésére a terepviszonyokból lehet következtetni: feltehetőleg a mai temető délkeleti része alá benyúló dombvonulaton lehet (2. ábra). A település talán az ettől keletre húzódó dombon feküdt, melyet három oldalról meredek völgy szegélyez, de terepbejárásra a – részben természetes – vegetáció miatt nem volt lehetőség.

A halotti máglya

A sír érdekességét az a 3,6 cm hosszú toboz (6–7. ábra) és néhány gallytöredék adja, melyeket akkor találtunk az urna földjében, amikor az emberi maradványokat válogattuk ki belőle. A munkát már a múzeumban végeztük el, a maradványok nem a bolygatás során az urnába hullott földből kerültek elő, hanem az edényből kispaknizott tömör földből, tehát a hamvakkal együtt a temetkezés idején kerülhettek oda. Az égésnyomok alapján valószínűsíthető, hogy arról, illetve azokról a fákról származnak, amelyeket a halotti máglya megrakására használtak.

Szendrődi Tibor kertészmérnök szerint a toboz a Pinus nemzetségre jellemző: vagy erdei- (*Pinus sylvestris*, tobozhossz 3–7 centiméter¹⁰³), vagy törpefenyőről (*Pinus mungo*, tobozhossz 3–5 centiméter¹⁰⁴) származik. Mivel utóbbi a magashegységek tipikus növénye, mezőföldi természetes előfordulása a tárgyalt korszakban kizárt.¹⁰⁵ Az erdei fenyő jelenleg legközelebb Dél-Somogyban és a Veszprém megyei Fenyőfőnél – mely légvonalban nem egészen 100 kilométerre van a lelőhelytől – fordul elő őshonos növényként.¹⁰⁶ A távolságok, az ezzel összefüggő szállítási nehézségek miatt valószínűtlen, hogy a toboz fája kereskedelmi forgalom révén került volna ide. Valószínűbbnek tartom azt a lehető-

finds from *Lovasberény-Mihályvár* are affiliated to period II of the culture⁸⁸, *Lovasberény-Szűz-vár* can be dated from the Vatyá III period.⁸⁹ The vessel find from *Mogyoród* can be dated from the late, Rákospalota phase of the Vatyá culture, its hiding was linked with the appearance of the Tumulus culture people.⁹⁰ The *Solymár* “find material is composed of the characteristic sherds of the Rákospalota phase”⁹¹, and the same is suggested by the bronze treasure from Solymár.⁹² The find material unearthed at *Soroksár-Várhegy* came from the late phase of the Vatyá culture.⁹³ The cemetery fragment at *Százhalombatta* is dated from period III of the Vatyá culture, it did not survive until the Koszider period.⁹⁴ Levels I and II of the settlement yielded finds from the Koszider period, while level III contained early Vatyá finds.⁹⁵ The *Tószeg* items came from the second and third spits.⁹⁶ The *Törtel* graves can be dated from the late phase of the Vatyá period, the burials continued into the Koszider period.⁹⁷

At the determination of the Rákospalota phase, Kovács described the ornaments of the Százhalombatta and Pákozdi ansa lunata vessels, the bowls from Dunaújváros and Százhalombatta and the cup from Dunaújváros as the characteristic ornament of the period.⁹⁸ The bowl type appeared near the end of Vatyá II period⁹⁹, its various types are very frequent in the Vatyá III period as, for example, the items with channelled knobs¹⁰⁰, and the characteristic finds of the Alpár-type ornamental pottery are the Csépa type bowls also ornamented with channelled knobs.¹⁰¹ The lentil motive is a characteristic ornamental element of the Alpár-Rákospalota-Koszider period.¹⁰²

Summing up the above we can state that the burial at Nagykarácsony can come from the Vatyá III period or the Koszider period, perhaps in its first phase as the majority of the morphological analogues come from this period. The surface formations indicate the extent of the cemetery. It could perhaps be on the hill ridge extending under the southeastern part of the modern cemetery. (Fig. 2) The settlement could be on the hill east of it, which is bordered by steep valleys on three sides. We could not examine it with field walking because of the partly natural vegetation.

98 KOVÁCS 1975, 310, 312

99 BÓNA 1975, 53

100 BÓNA 1975, 60

101 BÓNA-NOVÁKI 1982, 73–74, 113

102 KOVÁCS 1978, 218, 220, 221; BÓNA-NOVÁKI 1982, 77

103 BARTHA 1997, 259, LXIX. tábla 168

104 BARTHA 1997, 259, LXIX. tábla 169

105 A meghatározást és a tobozokat ezúton is köszönöm.

106 CSAPODY-CSAPODY-JÁVORKA 1980, 49

88 F. PETRES-BÁNDI 1969, 175, 177 – they marked them as „classic”

89 BÓNA 1975, 58

90 KOVÁCS 1978, 221, 222

91 ENDRŐDI 1984, 113, 116

92 ENDRŐDI 1984, 115, 116

93 ENDRŐDI-GYULAI 1999, 17, 24

94 POROSZLAI 1990, 213, 214

95 POROSZLAI 2000, 16–17; 8–10

96 MOZSOLICS 1952, 38

97 KOVÁCS 1974, 42–44, 46–47

98 KOVÁCS 1975, 310, 312

99 BÓNA 1975, 53

100 BÓNA 1975, 60

101 BÓNA-NOVÁKI 1982, 73–74, 113

102 KOVÁCS 1978, 218, 220, 221; BÓNA-NOVÁKI 1982, 77

séget, hogy a bronzkorban az erdeifenyő más fajokkal keveredve még nagyobb területen fordult elő, mint ma. Pinus pollen egyébként a Tapolcai-medence láprétjében is lerakódott különböző korszakokban¹⁰⁷ – a nemzetség ma már itt sem számít őshonosnak. Az erdeifenyő a gyengébb homokos talajon is megél¹⁰⁸, a legújabb kori telepítések pedig egyértelműen bizonyítják, hogy a Mezőföld keleti részének talaja megfelelő számára. Az értékes fafajkipusztulása összefüggésben lehet az emberi tevékenységgel.

The pyre

The interesting elements of the grave are a 3.6 cm long pine cone (Fig. 6–7) and a few branch fragments, which were found in the earth of the urn when the human remains were selected. This was carried out in the museum, and the remains were found not in the earth that had fallen into the urn but from the compact soil scraped out from the vessel, that they must have got there at the time of the burial. The traces of burning suggest that they came from the tree or trees that were used for the pyre.

According to Tibor Szendrődi horticulturist, the cone is characteristic of the Pinus genus, it can be a Scotch fir (Pinus silvestris, cone length 3–7 cm¹⁰³), or a dwarf pine (Pinus mungo, cone length 3–5 cm¹⁰⁴). As the latter one is a typical tree of the high mountains, it could not live in the plain in the discussed period.¹⁰⁵ Scotch fir can be found in natural occurrence in southern Somogy county and at Fenyőfő in Veszprém county the closest, which is not even 100 km from the site.¹⁰⁶ Due to the distances and the transport difficulties it is not probable that the tree of the cone would have been commercially imported. It seems more probable that it could be found on larger territories in the Bronze Age mixed with other species than to date. The pollen of Pinus was deposited in the waterlogged meadows of the Tapolca basin as well in various periods¹⁰⁷, but it is no more indigenous there. Scotch fir can live in less humic sandy soils as well¹⁰⁸, and modern forest developments prove that the soil in the eastern part of the Mezőföld is suitable for it. The extinction of the valuable tree species can be linked with human activity.

107 GYÖRFFY-ZÓLYOMI 1996, 904, 3. ábra
108 ANDREÁNSZKY 1941, 109

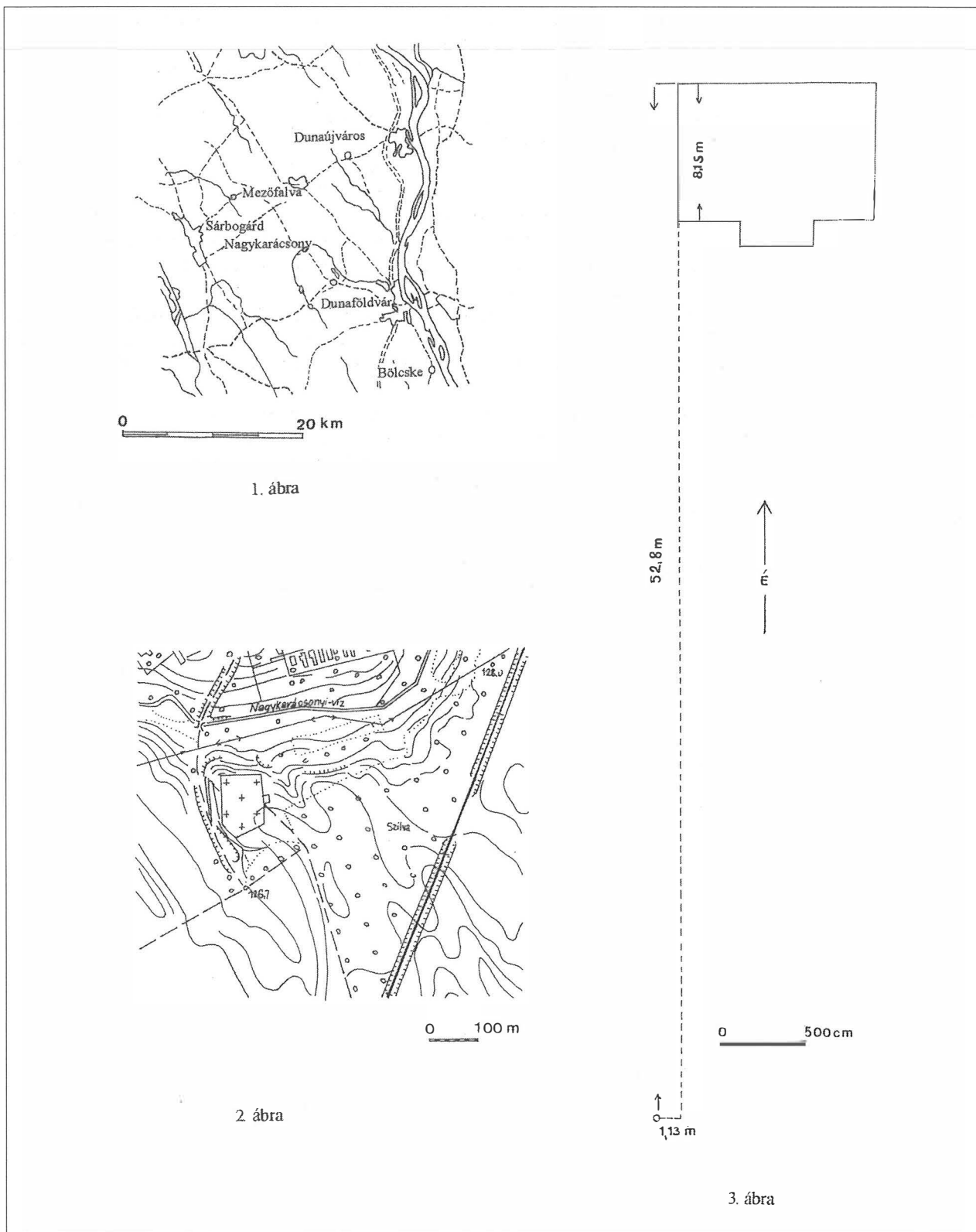
103 BARTHA 1997, 259, plate LXIX. 168
104 BARTHA 1997, 259, plate LXIX. 169
105 I am grateful for the determination and the cones.
106 CSAPODY-CSAPODY-JÁVORKA 1980, 49
107 GYÖRFFY-ZÓLYOMI 1996, 904, 3. ábra
108 ANDREÁNSZKY 1941, 109

Irodalom • References

- ANDREÁNSZKY 1941 ANDREÁNSZKY G.: Száras növények. In: A növény és élete. Második rész. Szerkesztette Szabó Zoltán. Budapest, 1941. 59–249.
- BARTHA 1997 BARTHA D.: Fa- és cserjehatározó. Budapest, 1997.
- BÓNA 1975 BÓNA, I.: Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen. Archaeologia Hungarica II. Budapest, 1975.
- BÓNA 1992 BÓNA, I.: Bronzezeitliche Tell-Kulturen in Ungarn. In: Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss. Frankfurt am Main, 1992. 9–39.
- BÓNA–NOVÁKI 1982 BÓNA I.–NOVÁKI Gy.: Alpár bronzkori és Árpád-kori vára. Eine bronzezeitliche und mittelalterliche Burg. Cumania VII (1982) 17–118.
- CSAPODY–CSAPODY–JÁVORKA 1980 CSAPODY I.–CSAPODY V.–JÁVORKA S.: Erdő-mező növényei. Budapest, 1980.
- ENDRŐDI 1984 ENDRŐDI A.: Régészeti kutatás a solymári Mátyás-dombon (1972–1977). Középső bronzkori magaslati telep. Archäologische Forschung am Mátyás-Hügel in Solymár (1972–1977). BudRég XXVI (1984) 113–130.
- ENDRŐDI–GYULAI 1999 ENDRŐDI, A.–GYULAI, F.: Soroksár–Várhegy – A Fortified Bronze Age Settlement in the Outskirts of Budapest. ComArchHung 1999. 5–34.
- P. FISCHL–KISS–KULCSÁR 1999 P. FISCHL K.–KISS V.–KULCSÁR G.: Kora és középső bronzkori település Baks-Homokbánya (Csongrád megye) lelőhelyen. Früh- und mittelbronzezeitliche Siedlungen auf dem Fundort Baks-Homokbánya (Komitat Csongrád) MFMÉ-Studia Archaeologica V (1999) 77–190.
- GYÖRFFY–ZÓLYOMI 1996 GYÖRFFY Gy.–ZÓLYOMI B.: A Kárpát-medence és Etelköz képe egy évezred előtt. Magyar Tudomány. CIII. kötet – Új folyam, XLI. kötet, 8. szám. 1996. augusztus. 899–918.
- HAMPEL 1886 HAMPEL J.: A bronzkor emlékei Magyarhonban. I. rész: képes atlasz. Budapest, 1886.
- HAMPEL 1892 HAMPEL J.: A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. rész: a leletek statisztikája. Budapest, 1892.
- HAMPEL 1896 HAMPEL J.: A bronzkor emlékei Magyarhonban. III. rész: áttekintő ismertetés. Budapest, 1896.
- JUNGBERT 1985 JUNGBERT, B.: Urnengraberfeld der Vatyá-Kultur im Pfarrgarten von Adony. Alba Regia XXII (1985) 71–86.
- KADA 1909 KADA E.: Bronzkori urnatemető Vatyán (Pest m.). ArchÉrt XXIX (1909) 124–130.
- KOVÁCS 1969 KOVÁCS T.: A százhalombattai bronzkori telep. The Bronze-Age Settlement at Százhalombatta. ArchÉrt 96 (1969) 161–169.
- KOVÁCS 1974 KOVÁCS T.: Bronzkori urnatemető Törtelen. A Bronze Age urn cemetery at Törtel. FolArch XXV (1974) 33–47.
- KOVÁCS 1975 KOVÁCS, T.: Historische und chronologische Fragen des Überganges von der Mittleren zur Spätbronzezeit in Ungarn (Tagung). Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae XXVII (1975) 297–317.
- KOVÁCS 1977 KOVÁCS, T.: Funde der Metallkunst der Koszider-Periode aus Siedlungen und Gräberfeldern. A koszideri fémművesség telepekről és temetőkből származó leletei. FolArch XXVIII (1977) 39–65.
- KOVÁCS 1978 KOVÁCS T.: Középső bronzkori edénylelet Mogyoródról. Mittelbronzezeitlicher Gefäßfund aus Mogyoród. ArchÉrt 105 (1978) 217–222.
- KOVÁCS 1989 KOVÁCS, T.: Die verbliebenen Funde des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Dunakeszi im Ungarischen Nationalmuseum. ComArchHung 1989. 45–72.
- LŐRINCZY–TROGMAYER 1995 LŐRINCZY G.–TROGMAYER O.: Birituális vatyai temető Csanytelek-Palén. Birituales Gräberfeld der Vatyá-Kultur in Csanytelek-Palé. MFMÉ-Studia Archaeologica I (1995) 49–90.
- MAROSI 1930 MAROSI A.: A pákozdvári őstelep. ArchÉrt XLIV (1930) 53–73.
- MISKE 1898 MISKE K.: Újabb leletek Lovasberényben. ArchÉrt XVIII (1898) 317–333.
- MOZSOLICS 1952 MOZSOLICS, A.: Die Ausgrabungen in Tószeg im Jahre 1948. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae II (1952) 35–69.
- MOZSOLICS 1957 MOZSOLICS, A.: Archäologische Beiträge zur Geschichte der Grossen Wanderung. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae VIII (1957) 119–156.

- MOZSOLICS 1967   MOZSOLICS, A.: Bronzefunde des Katpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás. Budapest, 1967.
- F. PETRES-BÁNDI 1969   F. PETRES É.-BÁNDI G.: Ásatás Lovasberény-Mihályváron. Excavations at Lovasberény-Mihályvár. ArchÉrt 96 (1969) 170–177.
- POROSZLAI 1990   POROSZLAI I.: Vatyai urnatemető Százhalombattán. Urnengräberfeld aus der Vatyakultur in Százhalombatta. ArchÉrt 117 (1990) 203–214.
- POROSZLAI 1992   POROSZLAI, I.: Százhalombatta-Földvár. In: Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tellsiedlungen an Donau und Theiss. Frankfurt am Main, 1992. 153–155.
- POROSZLAI 1996   POROSZLAI I.: Ásatások a százhalombattai bronzkori földvárban (1989–1993). Excavations in the Bronze Age earthwork in Százhalombatta between 1989 and 1993. In: Ásatások Százhalombattán 1898–1995. Excavations at Százhalombatta 1989–1995. Szerk. Poroszlai Ildikó. Százhalombatta 1996. 5–15.
- POROSZLAI 2000   POROSZLAI, I.: Excavation campaigns at the Bronze Age tell site at Százhalombatta-Földvár I. 1989–1991; II. 1991–1993. Százhalombatta Archaeological Expedition. Annual Report 1 – Field Season 1998. Edited by Ildikó Poroszlai and Magdolna Vicze. Százhalombatta, 2000. 13–73.
- PÓSTA 1897   PÓSTA B.: Lovasberényi (Fehér m.) urnatemető. ArchÉrt XVII (1897) 304–317.
- G. SZÉNÁSZKY 1977   G. SZÉNÁSZKY J.: A vatyai kultúra leletei Csongrád környékén. Die Funde der Vatyakultur in der Umgebung von Csongrád. ArchÉrt 104 (1977) 18–46.
- TARI 1992   TARI E.: A ceglédi Öregszőlők régészeti emlékei. Cegléd, 1992.
- VÁSÁRHELYI 1897   VÁSÁRHELYI G.: Hamvedrekről az ócsai (Pest m.) urnatemetőből. ArchÉrt XVII (1897) 258–259.
- VICZE KÉZIRAT   VICZE, M.: Dunaújváros-Duna-dűlő. The Early and Middle Bronze Age cemetery of Dunaújváros-Kosziderpadlás. PhD dolgozat. Budapest, 2001.

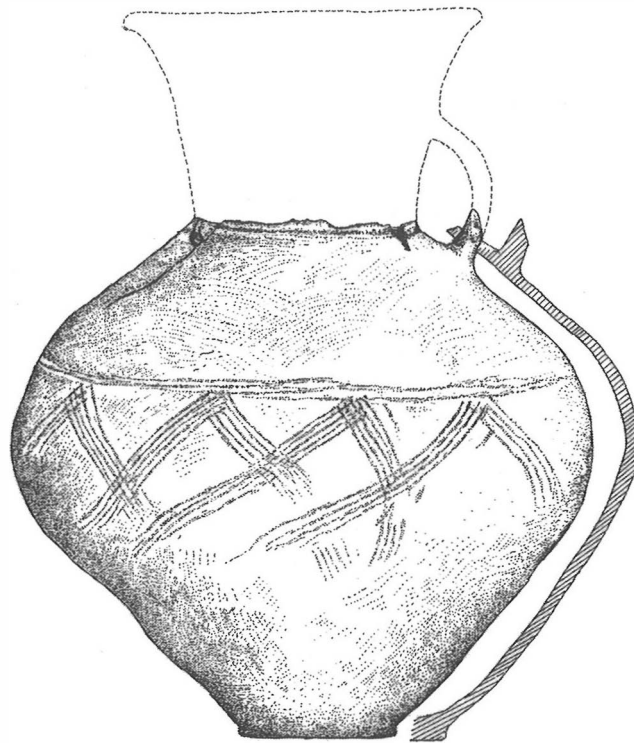

1-2. ábra: A lelőhely elhelyezkedése

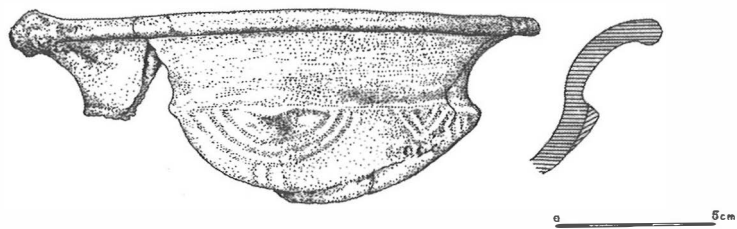
Fig. 1-2: The location of the site

3. ábra: Az urnasír pontos helye

Fig. 3: The exact place of the urn grave

4. ábra

5. ábra

4. ábra: A sír hamvakat tartalmazó urnája

Fig. 4: The urn that contained the ashes

5. ábra: Az urnát borító tál töredéke

Fig. 5: Fragment of the bowl that covered the urn

6-7. ábra: Fenyőtoboz az urna betöltéséből

Fig. 6-7: Pine cone from the filling of the urn